

ГЕОЛОГІЧНІ МУЗЕЇ І КОЛЕКЦІЇ: ЇХ РОЛЬ В НАУЦІ, ОСВІТІ ТА ТУРИЗМІ

до 170-річчя Мінералогічного музею імені Євгена Лазаренка

Львів, 2023

Львівський
національний
університет
імені Івана Франка

Мінералогічний музей
імені Євгена Лазаренка

GEOLOGICAL MUSEUMS AND COLLECTIONS: THEIR ROLE IN SCIENCE, EDUCATION AND TOURISM

dedicated to the 170th anniversary of the Lazarenko Mineralogical Museum

Lviv, 2023

УДК 069:55

Геологічні музеї і колекції: їх роль в науці, освіті та туризмі. Матеріали науково-практичної міжнародної конференції (Львів, 6-8 грудня 2023 року). – Львів: Каменяр, 2023. — 132 с.

У збірнику матеріалів представлено статті, які висвітлюють сучасний стан, проблеми та можливості використання і розвитку геологічних музеїв і колекцій в Україні та Європі. Конференція присвячена 170-річчю заснування Мінералогічного музею у Львівському університеті, і була проведена 6-8 грудня 2023 року у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Матеріали конференції будуть цікаві як для спеціалістів, так і для широкого загалу.

Думки авторів можуть не збігатися з позицією оргкомітету конференції. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей, а також за порушення авторських прав несуть виключно автори публікацій.

Організаційний комітет
конференції:

*Катерина Бурбан, Альбертина Бучинська, Тетяна Дворжак, Леонід Скакун,
Лариса Сливко, Ярина Тузьяк, Оксана Цільмак, Сергій Ціхонь.*

Технічний редактор:

Ігор Дикий

щанистого кальциту є цінною для науки. Найбільше їхнє місцезнаходження – біля с. Залізці Кременецького району – взято під охорону держави як геологічну пам'ятку природи місцевого значення.

Геологічний музей Тернопільського національного педагогічного університету імені Володими-

ра Гнатюка відіграє важливу роль у науковій та навчально-виховній роботі, а також у популяризації наук про Землю серед молоді. За час свого існування він став широко відомим та популярним не лише в Тернопільській області, а в інших регіонах нашої держави.

1. Геологічний музей: путівник (до 20-річчя створення) / Уклад. Й. Свинко, П. Дем'янчук. Тернопіль, 2012. 52 с.
2. Зарицкий П. В., Клевцов А. А. Минеральные агрегаты типа песчаных кальцитов Фонтенбло из окрестностей г. Ровно // Вестник Харьков. ун-та. Сер. Геология и нар. хоз-во. 1994. № 380. С. 3–7.
3. Зарицкий П. В. К изучению минеральных агрегатов типа «песчаного кальцита Фонтенбло» // Матеріали наук. конф., присвяч. 80-річчю від дня народження акад. Євгена Костянтиновича Лазаренка: Тези доп. і спогадів. Львів, 1992. С. 49–51.
4. Лазаренко Е. К., Матковский О. И. О так называемых фонтенбловских песчаных кальцитах // Минерал. сб. Львов. геол. об-ва. 1961. № 15. С. 149–181.
5. Лазаренко Е. К., Сребродольский Б. И. Минералогія Поділля. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1969. 345 с.
6. Свинко И. М. Новые находки скопленных кристаллов песчаного кальцита в северной части Подолии // Минералогический сборник Львовского геологического общества. Львов, 1978. Т. 32. С. 96–98.
7. Свинко Й. М., Дем'янчук П. М., Гдаль Б. Б. Геологія та рідкісні мінеральні утворення Тернопільської області. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2019. 84 с.

ЧЕТВЕРТИННА МЕГАФАУНА У КОЛЕКЦІЯХ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Богдан Рідуш, Яна Поп'юк, Уляна Костюк, Марія Шкеул

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, b.ridush@chnu.edu.ua

QUATERNARY MEGAFaUNA IN THE COLLECTIONS OF THE UNIVERSITY OF CHERNIVTSI

Bogdan Ridush, Yana Popiuk, Uliana Kostiuk, Maria Shkeul

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, b.ridush@chnu.edu.ua

The Quaternary megafauna remains are unequally represented in a few collections of the University of Chernivtsi. They started during the Austrian period, continued in the Romanian period (1918-1944), and were significantly extended in the 2000s. They contain a few thousand bones, mainly from the Late Pleistocene and late Middle Pleistocene, rarely from Pliocene and Early Pleistocene. The bone material was used in several international scientific publications, including paleozoological morphology, paleo-DNA, isotopic compound, paleobiogeography, and archaeozoology.

У Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (далі ЧНУ) рештки четвертинної мегафауни нерівномірно присутні у декількох колекціях, а саме: 1) колекції Лабораторії палеогеографічних досліджень при кафедрі фізичної географії, геоморфології та палеогеографії; 2) Природничому музеї; 3) Кабінеті зоології Інституту біології, хімії та біоресурсів.

Одна з перших робіт, що подає описи решток мегафауни (фауна великих ссавців неоген-квартеру), опублікована ще 1912 року [1]. Ряд експонатів досі зберігаються у Геолого-географічному відділі Природничого музею університету. Це, наприклад, бивень мамонта (*Mammuthus primigenius*) з околиць Чернівців, ріг гігантського оленя (*Megaloceros giganteus*) з долини р. Сучава, біля Гадікфальве (зараз Дорнешти Сучавського повіту, Румунія). Бивень зберігався в Зоологічному інституті університету. Там само зберігався зуб слона лісового (*Palaeoloxodonta antiquus*), що був знайдений на Прут—Сіретському межиріччі у міжвоєнний час [2].

Особливо розширилася колекція, яка зараз зна-

ходиться в Лабораторії палеогеографічних досліджень, починаючи з 2000х рр. Вона містить знахідки з ряду печер Буковини (печери Буковинка, Малімон-Каньйон, Товтри, Вікно), Поділля (печери Кришталева, Атлантида, Озерна), Гірського Криму (печери Еміне-Баїр-Хосар, Лісника, Кизил-Коба та інші), Закарпаття (печери Перлина, Білих Стін, Карстовий Міст), матеріали із лесового розрізу Зеленів, збори підйомного матеріалу поблизу лесових палеолітичних стоянок Дорошівці 3, Молодове 5 і Молодове 1, Новодністровськ 2, Вишнева 1-3 та ін. Знахідки з алювіальних місцезнаходжень Бурштин, Бортничі, Кременчук, Дніпро також налічують декілька сотень зразків. Ці матеріали датовані переважно кінцем середнього та пізнім плейстоценом. Натомість матеріали з пліоцену та раннього плейстоцену рідкісні. Вони представлені окремими зубами дейнотерія (*Dinotherium giganteum*), мастодонта (*Zygodonodon* sp.), мамонта південного (*Mammuthus meridionalis*), а також гіпаріона (*Hipparion* sp.) Серед фауни у колекції переважають рештки декількох видів та підвидів мамонтів (*M. primigenius*, *M. trogonterii chosaricus*,

M. intermedius), шерстистих носорогів (*Coelodonta antiquitatis*), бізонів (*Bison priscus*), коней (*Equus ferus*, *E. mosbachensis*), печерних та бурих ведмедів (*Ursus ingressus*, *Ursus arctos*). До рідкісних експонатів слід віднести повний скелет пізньоплейстоценового бурого ведмеда з Поділля, неповний череп гідрунтинного осла (*Equus hydruntinus*) з Криму, колекцію кісток плейстоценового сайгака (*Saiga tatarica/borealis*) теж з Криму, колекцію решток ведмеда Денінігера (*Ursus deningeri*) та раннього бурого ведмеда (*Ursus cf. sussenbornensis*) із Закарпаття.

Матеріали переважно були зібрані співробітниками, аспірантами та студентами кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії Чернівецького університету під час спеціальних експедицій та польових розвідок, а також передані аматорами, місцевими мешканцями (особливо це знахідки при копанні криниць), учителями сільських шкіл. Фауна раннього голоцену представлена археозоологічними матеріалами з розкопок трипільських посе-

лень у Кам'янці-Подільському та Бернашівці.

Кістковий матеріал використовувався в кількох міжнародних наукових публікаціях різних тематик, включаючи зоологічну морфологію, палео-ДНК, ізотопний склад, палеобіогеографію та археозоологію [3]–[10].

Робота над цим багатим остеологічним матеріалом триває, в тому числі в рамках декількох міжнародних проектів з палео-ДНК, що вивчають вовка (*Canis lupus*), kota лісового (*Felis sylvestris*), лося (*Alces alces*), сайгака (*Saiga tatarica*) а також проекту з радіовуглецевого датування мегафауни.

Досвід опрацювання колекцій кісток четвертинної фауни з цих та інших музейних колекцій свідчить про їхній великий науковий потенціал, навіть якщо матеріал був зібраний сто і більше років тому. При цьому надзвичайно важливо щоб із максимальною достовірністю було зафіксоване походження матеріалу та, за можливості, його стратиграфічна прив'язка.

- [1] E. Botezat, Studien zur Geologie u.zur ausgestorbenen Gross-Saugetierfauna der Bukowina. Czernowitz, 1912.
- [2] E. Sähleanu, "Prezenta lui Elephas (Loxodon) antiquus pe teritoriul Bucovinei," Bul. Facutăii Științe din Cern., vol. VII, pp. 146–152, 1934.
- [3] B. Ridush et al., "Emine-Bair-Khosar Cave in the Crimea, a huge bone accumulation of Late Pleistocene fauna," Quat. Int., vol. 284, pp. 151–160, 2013, doi: 10.1016/j.quaint.2012.03.050.
- [4] K. Doan et al., "The history of Crimean red deer population and Cervus phylogeography in Eurasia," Zool. J. Linn. Soc., vol. 183, no. 1, 2018, doi: 10.1093/zoolinnean/zlx065.
- [5] U. Ratajczak et al., "Quaternary skulls of the saiga antelope from Eastern Europe and Siberia: Saiga borealis versus Saiga tatarica – One species or two?" Quat. Int., vol. 420, pp. 329–347, 2016, doi: 10.1016/j.quaint.2015.09.040.
- [6] B. Ridush, "Bear Caves' of South-Eastern Europe," Speleol. Karstology, vol. 12, pp. 26–41, 2014.
- [7] B. Ridush, "The Quaternary vertebrate fauna of cave deposits of the Podillia-Bukovynian Karst-Speleological Area (Western Ukraine)" in Stratigraphy & Timescales, vol. 7, Elsevier Inc., 2022, pp. 157–219. doi: 10.1016/bs.sats.2022.10.002.
- [8] M. Gașiorowski, H. Hercman, B. Ridush, and K. Stefaniak, "Environment and climate of the Crimean Mountains during the Late Pleistocene inferred from stable isotope analysis of red deer (*Cervus elaphus*) bones from the Emine-Bair-Khosar Cave," Quat. Int., vol. 326–327, pp. 243–249, Apr. 2014, doi: 10.1016/j.quaint.2013.12.020.
- [9] N. Gerasimenko, B. Ridush, and Y. Avdeyenko, "Late Pleistocene and Holocene environmental changes recorded in deposits of the Bukovynka Cave (the East-Carpathian foreland, Ukraine)," Quat. Int., vol. 504, pp. 96–107, 2019, doi: 10.1016/j.quaint.2018.03.028.
- [10] A. Marciszak, S. Talamo, Y. Semenov, and B. Ridush, "The history of lions in Ukraine," in Quaternary Stratigraphy -palaeoenvironment, sediments, palaeofauna and human migrations across Central Europe INQUA SEQS 2020 Conference Proceedings, 2020, p. 76.

КОЛЕКЦІЯ ФОРАМІНІФЕР ІНСТИТУТУ ГЕОЛОГІЇ І ГЕОХІМІЇ ГОРЮЧИХ КОПАЛИН НАН УКРАЇНИ

Олена Анікеєва, Світлана Гнилко, Марія Кулянда, Романа Марченко

*Інститут геології і геохімії горючих копалин НАН України, Львів, Україна
geolena@ukr.net, s.hnylko@yahoo.com, mariakulyanda@icloud.com, roma74rex@gmail.com*

THE COLLECTIONS OF MICROFOSSILS IN THE INSTITUTE OF GEOLOGY AND GEOCHEMISTRY OF COMBUSTIBLE MINERALS OF NAS OF UKRAINE

Olena Anikeyeva, Svitlana Hnylko, Mariya Kulyanda, Romana Marchenko

*Institute of Geology and Geochemistry of Combustible Minerals of NAS of Ukraine, Lviv, Ukraine
geolena@ukr.net, s.hnylko@yahoo.com, mariakulyanda@icloud.com, roma74rex@gmail.com*

The collection of foraminifers stored in the Institute of Geology and Geochemistry of Combustible Minerals of NAS of Ukraine is a result of investigations of two micropaleontological laboratories in Lviv during more than 60 years. The main part of it was formed in 1950 – 1970 years as a paleontology surrounding of drilling and different-scales geological survey. There are samples of foraminifers of different ages from outcrops and boreholes from the West, South and East regions of Ukraine.